

Згідно з умовами польської аграрної реформи, почалась часткова парцеляція цих маєтків. Так, у 1918–1919 рр. 3155 га землі ланцутських маєтків були розпарцельовані за заниженими цінами між військовими осадниками [3, 26/9].

Отже, після Першої світової війни фільварки графів Потоцьких були господарською організацією з високою культурою земельного та тваринницького господарства. Вони продовжували функціонувати і залишалися ефективно діючою економічною структурою. Кожен фільварок виконував свою господарську роль та в цілому, доповнюючи один одного, вони утворювали основу економічного функціонування великого маєтку в Ланцутському повіті.

1. Центральний державний історичний архів у м. Львові (Далі – ЦДАУЛ). – Ф. 171. – Оп. 1. – Спр. 17.
2. Аркуша О. Анжей Потоцький: біографія політика на тлі українсько-польських відносин // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2009. – Вип. 44.
3. ЦДАУЛ. – Ф. 171. – Оп. 2. – Спр. 838.
4. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych Krajów słowiańskich. – T. V. – Warszawa, 1884.

Б. К. Куровський

ТИЛОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК У ПОЧАТКОВИЙ ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ: СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ТА ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Тил збройних сил у сучасному розумінні – це складова частина Збройних сил, що є тією поєднуючою ланкою між економікою держави та військами (силами). За складом він є сукупністю тилу центру, тилу видів збройних сил і тилу інших ланок.

Стан тилу та рівень його розвитку створюють необхідні умови і безпосередньо впливають на ступінь реалізації бойових можливостей військ (сил) в операціях (бойових діях) та у війні в цілому. В міру розвитку військової справи ця залежність зростає і посилюється, що, в свою чергу, вимагає відповідності стану і можливостей тилу Збройних сил. Оскільки в умовах прискорення науково-технічного прогресу процес вдосконалення Збройних сил набуває революційної форми, виникає необхідність у розробці обґрунтованих шляхів подальшого розвитку і їх тилового забезпечення. Для цього необхідно визначити оптимальні засоби вдосконалення тилового забезпечення, за рахунок ефективного управління цим процесом та обґрунтованих науково-методологічних підходів.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі всебічного аналізу економічних, соціальних, військових та інших факторів (чинників), досвіду дій тилу в початковий період Великої Вітчизняної Війни з'ясувати закономірності розвитку всіх його ланок для обґрунтування принципів положень та вдосконалення сучасного стану тилового забезпечення військ (сил).

Аналіз літератури, в якій описується стан розвитку Збройних сил у початковий період Великої Вітчизняної Війни [1 – 6] показав, що процес становлення і розвитку тилу, як і діючої армії, відбувався в умовах воєнного часу, що ставило керівництво держави перед необхідністю вирішувати завдання забезпечення військ (сил), спираючись на внутрішні можливості. Визначальними факторами, що впливали на створення і розвиток тилу в цей період, були принципово нова соціально-економічна ситуація, пов'язана з втратою значної частини

території країни, промислової сільськогосподарської, транспортної інфраструктури, різке обмеження фінансово-економічних ресурсів, евакуація технологічних ліній та індустріальних об'єктів військово-промислового комплексу (ВПК). Це, з урахуванням постійної ротації керівного складу Червоної Армії, у тому числі і органів тилу, внаслідок репресій передвоєнних років, призвело до суттєвого занепаду, існуючої на той час, системи тилового забезпечення. Так, під безпосереднім керівництвом К. Ворошилова, розроблено принципи організації тилового забезпечення військ, якими стали: жорстка централізація розподілу матеріальних ресурсів, всебічна економія матеріальних засобів у всіх сферах виробництва, розподілу і споживання, суворая централізація управління всіма видами транспорту. Був також схвалений та успішно реалізований принцип спеціалізації окремих видів забезпечення по службах. Внаслідок цього, оформилися відповідні служби у всіх ланках тилу: у центрі, фронті (окрузі), армії і дивізії.

У публікаціях сучасних авторів встановлено, що важливу роль в цьому процесі відіграла центральна ланка тилу з його запасами матеріальних засобів. Дослідники приділили основну увагу формуванню і розвитку рухомих сил та засобів тилу, пошуку нових способів їх використання, особливо у військовій ланці. Заходи, спрямовані на створення і зміцнення тилу Червоної Армії та Військово-Морського Флоту сприяли успішному виконанню завдань щодо їх забезпечення в складних умовах Великої Вітчизняної війни.

Переведення промисловості на воєнні рейки та передислокація воєнно-промислового комплексу за Урал дозволили оснастити Червону Армію, ВМФ та ВПС новими для того часу зразками озброєння і військової техніки. Щоправда сталося це не відразу, а лише на початку 1942 р. Від початку агресії Німеччини Збройні сили відчували потребу у нових видах зброї та спорядженні. Були переглянуті мобілізаційні плани, переорієнтовані фінансові і матеріальні потоки, налагоджене капітальне будівництво у східних районах СРСР.

Все це сприяло подальшому розвитку та організації удосконаленню Військово-повітряних сил, Військ ППО, бронетанкових військ, підводного флоту, інших видів збройних сил і родів військ, спеціальних військ. Це вимагало створення нових структур тилового забезпечення і подальшого вдосконалення його елементів, якими були органи управління, служби. У всіх ланках Збройних сил була створена служба постачання паливом. У зв'язку з формуванням автомобільних військ як спеціального роду військ, розроблялися теорія і практика автотехнічного забезпечення, основи технічного забезпечення і принципи спеціалізації підприємств і ремонтних органів по видах, родах військ і службах. Оснащення Червоної Армії, ВМФ і ВПС новими засобами збройної боротьби призвело до значного підвищення можливостей, маневреності і мобільності всіх ланок тилу. Цю необхідність підтвердив досвід військових дій на Далекому Сході в 1938 – 1939 рр., у війні з Фінляндією 1939 – 1940 рр. [6].

Удосконалювалася система управління тилом, що було зумовлено технічним переозброєнням Збройних сил, застосуванням нових способів ведення бою і операцій, а отже, і новими вимогами до забезпечення військ. Це виявило особливість, суть якої полягала в тому, що в початковий період війни проблема управління остаточно вирішена не була, внаслідок чого на початок війни тил не був чітким та єдиним узгодженим механізмом і не мав єдиного, централізованого органу управління.

Характер бойових дій вимагав від усіх органів тилу надзвичайно напруженої, багатопланової роботи зі своєчасного і повного матеріального, транспортного,

медичного та інших видів тилового забезпечення військ (сил). Небачений розмах збройної боротьби, колосальні труднощі, викликані раптовістю нападу агресора, катастрофічні невдачі початкового періоду війни створили винятково складні умови для виконання функцій органів тилу. Важким виявилось завдання переведення тилу Збройних сил з мирного на воєнний стан.

У зв'язку з надзвичайно напруженим, маневреним і запеклим характером бойових дій, що розгорнулися на величезних просторах, виникли проблеми визначення складу частин і установ тилу, подальшого підвищення його рухливості і мобільності, збільшення можливостей та організаційної перебудови системи управління. Ці проблеми вирішувалися шляхом вдосконалення і розвитку організаційної структури тилу, системи функціонування його оперативної і стратегічної ланок. Вже в початковий період війни виявилася помилковість довоєнного курсу на децентралізацію служб тилу. Загальновійськові штаби були усунені від безпосереднього керівництва тиловим забезпеченням військ (сил), створені спеціальні органи управління тилом. Державний Комітет Оборони, ЦК партії, Ставка Верховного Головнокомандування, Наркомат оборони і Генеральний штаб доклали максимум зусиль для створення стрункої централізованої системи тилового забезпечення Збройних сил, формування нових елементів оперативної ланки тилу, створення тилу танкових і повітряних армій, Військ ППО і морських оборонних районів, підвищення рухливості структурних елементів тилу шляхом їх моторизації і полегшення нижчих ланок, за рахунок передачі деяких функцій вищим ланкам. Гостро постала проблема підвищення живучості тилу, розвитку способів і визначення сил і засобів для його надійної охорони і оборони. В початковий період Великої Вітчизняної війни тил вирішував також завдання, що не передбачалися довоєнними положеннями (настановами): евакуації та відновлення підприємств і об'єктів, забезпечення репатріантів та евакуйованих вглиб країни громадян, військ союзників і населення визволених від нацистської окупації країни.

Одним із основних чинників, який вплинув на розвиток тилу Радянських Збройних Сил у початковий період війни, став новий підхід до організації та ведення бойових дій (операцій), що вимагало поетапної зміни складу й організаційної структури всіх ланок тилу. Ще одним чинником у цьому ряду слід вважати зміну способів застосування військ (сил), що викликало необхідність підвищення готовності тилу Збройних сил до негайних і ефективних дій із забезпечення військ (сил). Це призвело до централізації управління тилом, підвищення рівня його автоматизації і механізації. В результаті технічного переозброєння армії і флоту, оснащення всіх елементів тилу новою, продуктивнішою технікою значно підвищилися його можливості.

Невдачі Червоної армії в початковий період війни відіграли свою позитивну роль у тому сенсі, що це зумовило суттєве вдосконалення організаційної структури тилу через її централізацію, з метою досягнення максимальної економічності та ефективності вирішення завдань тилового забезпечення військ (сил). Вже на початку 1941 р. організаційна структура тилу почала розвиватися за загальновійськовим принципом. Створення частин і підрозділів тилу загальновійськового типу підвищило мобільність і гнучкість структури, що забезпечило стійкість її функціонування та ефективність в умовах вогневого ураження. В цей період тил Червоної армії, як і всі Збройні сили, перебував у стані безперервного вдосконалення, згідно з тогочасними вимогами підвищення ступеня його моторизації і механізації, рухливості та маневреності. Відповідно до нових завдань, що стояли перед тилом, з урахуванням бойового використання кожного виду Збройних сил і роду військ (сил) подальший розвиток отримали органи тилу, система і принципи тилового забезпечення [5].

Таким чином, структура тилу в початковий період Великої Вітчизняної війни була приведена у відповідність з маневреним характером війни, що дозволило вирішувати складні завдання тилового забезпечення військ у важких економічних і воєнно-політичних умовах. В цей час були розроблені такі принципи тилового забезпечення військ (сил), як централізація в управлінні тилом; зосередження зусиль тилу на тих ділянках фронту, де вирішувалися головні завдання; здійснення в необхідних випадках маневру силами і засобами тилу; створення підвищених запасів матеріальних засобів, їх ешелонування по всій глибині тилової смуги фронту; наявність рухливого резерву для вирішення раптово виникаючих завдань; підвищення рухливості органів тилу. Всі ці принципи були не лише втілені в практику тилового забезпечення Червоної Армії, але й отримали свій логічний розвиток на основі глибокого аналізу складних умов громадянської війни.

1. *История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941-1945 гг.: В 6 т. – М., 1960-1965.*

2. *История Второй мировой войны. 1939-1945: В 12 т. – М., 1973-1980.*

3. *Миренков А.И. Обеспечение действующей армии вооружением, боевой техникой, материальными средствами в 1941-1943 гг. // Военно-исторический журнал. – 2002. – № 6.*

4. *Вещиков П.И. Тыл на завершающем этапе Великой Отечественной войны // Военно-исторический журнал. – 1998. – № 5.*

5. *История тыла: Учебное пособие. – Л., 1974.*

6. *Великая Отечественная война Советского Союза. 1941-1945. Краткая история. – М., 1967.*

